

Fra epitafiet i Nyborg kirke over kirkeværgen Hans Jensen og hans hustruer, Margrethe Fransdatter og Maren Pedersdatter Lercke.

NOGET MERE OM HANS SCHÜTTE

Af Sven Arnvig.

Maleren *Hans Schütte* („Fynske Aarbøger“ 1944) vil i det følgende komme til at stå i et mere tragisk skær, end man har tænkt sig efter det første kendskab til hans liv. Han var ikke, som jeg først troede, død i 1662, men levede til omkring årsskiftet 1675, og hans liv var ikke nogen dans på roser. Han var et af svenskekrigenes ofre, idet han blev slået ud i økonomisk henseende. Hans moralske kvaliteter har måske heller ikke været absolut uangribelige, selv om vi har lov til, som vi gerne vil det, at holde os til hans svigersøns udtalelse om, at han var „fattig, ærlig“. Som vi skal se, havde han i nød og betryk forladt Odense og var rejst til Jylland, hvor han døde.

Hans Schüttes malerier.

Samtidig med at give en mere fyldig beretning om Hans Schüttes sidste leveår kan vi nævne endnu nogle billeder, som han har malet.

Det interessanteste af disse findes i Nyborg kirke, nemlig et *epitafium* over kirkeværgen Hans Jensen, død 1658, og hans hustruer, Margrethe Fransdatter, død 1629, og Maren Pedersdatter Lercke, død 1649. Epitafiet er signeret i nederste, højre hjørne med et meget vanskelig set, delvis overmalet „*H. Schüt*“.

Vi har tidligere (se årg. 1944) konstateret, at Hans Schütte første

gang optræder i en mandtal- og husmønstringsliste i Odense 1635, men på dette epitafium står, at Margrethe Frandsdatter døde 1629. Et nøje eftersyn af maleriet vil også ganske tydeligt bringe for dagen, at der må være tale om et af Hans Schüttes allertidligste billeder. Hans malesæt og hans farver ses her i deres første, mindre sikre udformning.*) — Arkivalier fra Nyborg siger os desværre intet om Hans Schüttes forhold til Nyborg, og man tør ikke slutte alt for meget ud fra, at der findes andre billeder her, som er eller kan være malet af ham, således det tidligere nævnte, signerede epitafium over Jacob Lercke (1656) eller det usignerede over *byfogden Knud Bjørnsen, opsat 1653*, ganske sikkert også malet af Hans Schütte.

I Assens kirke hænger et *epitafium, opsat 1657, over tolder og borgmester Bunde Jacobsen og hans hustru Anne Jacobsdatter, død 1658, samt Bunde Jacobsens efterfølger, Christian Hansen, og hans hustru Margrethe Christoffersdatter.*

Dette epitafium er i midten fornedet på billedfeltet signeret „Hans Schütte“.

I Randers amt ville man sikkert kunne finde flere arbejder af Hans Schütte, men jeg må nøjes med at nævne to, som jeg har fundet efter en meget hastig rejse.

Signeret „Hans Schütte“ findes i Randers *St. Mortens Kirke et epitafium over borgmester Mikkell Thygesen Hviid, død 1672, og hans hustru, død 1680*. Signaturen findes på det nederste trin på stigen i den korsnedtagelsesgruppe, som er malet over portrætterne (efter Rubens).

I Vivild Kirke på Djursland findes et *epitafium med dobbelt portrætgrupper af Clemens Jensen til Nielstrupgaard, død 1677, og hustru samt degnen Rasmus Sørensen, død 1679, og hustru*. Det er utvivlsomt også malet af Hans Schütte, men desværre fattes signaturen, som formentlig er gået til grunde ved en restaurering i 1904.

*) Jeg må tilstå, at præstekraven og den kendsgerning, at der er to mænd, forvirrer mig lidt. Hører billede og indskrift slet ikke sammen? — Givet er det dog i alle fald, at maleriet må være fra H.S.s tidlige år.

Hans Schüttes sidste leveår.

At der nu kommer mere frem om Hans Schütte, skal museumsdirektør *Larsen* og lektor *Blomberg* takkes for, idet de har været så venlige at opgive mig nogle datoer, under hvilke de i arkivmateriale har fundet hentydninger til Hans Schütte. Disse datoer blev begyndelsen til, hvad der er samlet her.

Den første omtale af Hans Schütte efter 1662 (som jeg tidligere formodede måtte være hans dødsår) stammer fra 1666, da der omtales en kontrafejer Hans Skyt i Vivild på Djursland. Det er utvivlsomt vor mester, som i dette år har malet et portræt af dr. Niels Jespersen, som i sin regnskabsbog¹⁾ fortæller, at han er blevet malet af Hans Skyt. Niels Jespersen var i mange år praktiserende læge i Aalborg, hvor han i 1689 skænkede det massive alter til Budolfi kirke.

De sørgelige økonomiske omstændigheder, Hans Schütte var kommet i, belyses af, at han to gange i 1668 indkaldes for retten for misligholdelse af værgemål. I det første tilfælde²⁾ kræves der dom over Hans Schütte og guldsmeden *Daniel Harder* som værger for *Mathias Tøxen*, i det andet tilfælde³⁾ kræves Hans Schütte til regnskab for hans myndling *Hans Samsings* midler fra et (ukendt) skifte af 14. april 1660. I denne sidste sag møder Hans Schüttes svigersøn, klokker ved St. Knud og tysk skolemester *Johannes Hebbe* på sin hustru, *Ingeborg Hansdatters* vegne (protokollen kalder hende fejlagtig Margrethe) og får sagen udskudt, for at hans hustru kan gøre regnskab. I et senere retsmøde⁴⁾ udpeges overformynderne *Laurids Gaas* og *Jens Madsen* til at revidere Hans Schüttes regnskaber.

Hvad der er kommet ud af disse søgsmål, siger retsprotokollen intet om.

Næste gang vi hører om Hans Schütte er i 1674, da magistrat og råd i Odense⁵⁾ skriver til de samme myndigheder i Randers for at

bede om oplysninger vedr. Hans Schütte, som er flyttet fra Odense til Randers „foruden rigtighed at gøre for værgemål ham betroet“. Det drejer sig denne gang om hans datter Ingeborgs mødrearv og om et værgemål for et barn af *Karen Peder Jensens datter*. Magistraten i Odense ønsker, at Hans Schütte skal indfinde sig for øvrigheden i Odense, og omtaler i denne forbindelse også „hans nuværende hustru“.

Fra Randers⁶⁾ indløber det svar, at Hans Schütte ikke har været der i byen „i langsommelige tider, men arbejder på en og anden herregård og andetsteds i købstæderne“. Han har i øvrigt, hedder det, ikke hverken gods eller folk i Randers. Magistraten skal dog nok tage sig af ham, hvis han igen skulle vise sig.

Forklaringen på, at Hans Schütte har forladt Odense, får vi et lille årstid senere, da Johannes Hebbe og hans hustru Ingeborg fragår arv og gæld efter hendes fader og stiller sig lige med andre kreditorer i hans bo⁷⁾. Her hedder det nu først, at Hans Schütte og hans hustru skal være afgang ved døden, og det fortælles derefter, at „han formedelst store indkvarteringer og pålæg udi sidste svenske fejde flux var kommet til agters, så han sig derfor herfra til andre steder og især til Jylland måtte begive . . . for middel at mægtig blive, sine kreditorer som en fattig, ærlig mand redeligt at contentere“. Det befrygtes dog, at han har efterladt sig endnu større vidtløftigheder end ved sin bortrejse. Det meddeles også, at han har beholdt datteren Ingeborgs mødrearv, hvorved Johannes Hebbe lider skade for nogle hundrede daler, foruden at han har forstrakt Hans Schütte og hans salige hustru med andre penge.

Efter denne første indførsel i protokollen ser vi⁸⁾ (under det fejlagtige årstal 1673), at Hans Schüttes børn, arvinger og kreditorer indkaldes til at møde for byfogden den 13. september 1675. Her⁹⁾ opregnes en del af Hans Schüttes gæld, af hvilken de to største poster er en obligation af 15. september 1657 til *Habakuk Koch*, oprindelig 100 daler, rest 81 daler, indehaver bageren *Jørgen Han-*

sen, og en obligation af 8. april 1674 til salig *Niels Sørensen*, stor 136 daler, ved *Niels Sørensens* død (iflg. skifteprotokollen 18. juli 1675) overtaget af *Christen Laursen*.

Ved retsmødet 13. september udsættes sagen — og derefter forsvinder den af retsprotokollen; kan hænde det skyldes forlig i sagen eller et „hul“ i protokollen til 31. maj 1676. Vi er altså ude af stand til at se, hvordan det gik med opgørelsen af *Hans Schüttes* bo. Det har dog nok taget nogen tid at få boet gjort op, thi endnu i 1676 omtales *Hans Schüttes* gård i Vestergade (se årg. 1944) under hans navn. Boet er dog utvivlsomt gjort færdigt inden nytår 1679, da *Johannes Hebbe* døde.

Ingeborg Hansdatter og Johannes Hebbe.

Hans Schütte var (se årg. 1944) gift med *Margrethe Christensdatter*, som døde i 1646 og efterlod sig en datter, *Ingeborg*, med hvem *Hans Schütte* skiftede, så at datteren som sin part af boet skulle have godt 560 daler. Dem havde hun altså ikke fået udbetalt allesammen, da faderen døde.

Vi ser af mandtal i 1672¹⁰), at *Johannes* (kaldet *Hans*) *Hebbe* i dette år er 50 år gammel og hans hustru *Ingeborg Hansdatter* 28 — hun var altså to år gammel, da hendes moder døde — og at de har børnene *Gertrud*, 13 år, *Hans*, 10½ år, *Christian*, 8½ år, *Otte*, 6½ år, *Jens*, 4 år, og *Joseph*, 2½ år. Af skiftet efter *Johannes Hebbe*, dateret 24. juli 1679, afsluttet 25. juni 1680¹¹) (*Brandts kirkebogsuddrag* fortæller, at *Hebbe* blev begravet 14. januar) ses, at *Hebbe* har været gift tidligere med en vis *Sophie*, med hvem han har skiftet 9. januar 1661. Dette skifte findes ikke, men *Brandt* fortæller, at *Sophie* blev begravet 12. april 1660. I dette ægteskab var der fire børn, nemlig foruden *Gertrud* og *Hans* også døtrene *Cathrine* og *Else*, som altså ikke var hjemme ved mandtallet i 1672.

Johannes Hebbe har giftet sig med *Ingeborg Hansdatter* ret snart efter *Sophies* død, idet vi hos *Brandt* ser, at *Ingeborg Hans*

Hebbes var fadder til et barn 26. april 1661. På dette tidspunkt har Ingeborg ventet sin førstefødte, sønnen Christian, som iflg. Brandt blev døbt 20. december 1661. Efter ham fulgte Otte, Jens og Joseph samt efter 1672 en datter, som kaldes *Margrethe-Sophie* efter fru Ingeborgs moder og Hans Hebbes første kone.

Af skiftet efter Johannes Hebbe ser vi, at han ved sin død var „fordum“ klokker. Aktiverne i hans bo udgør tilsammen 685 daler, passiverne 548 daler, men der nævnes heri ikke noget om Hans Schüttes gæld, som da formentlig må være bragt ud af verden ved forlig — eller måske afskrevet af hans kreditorer.

Det ses i øvrigt, at datteren Cathrine er gift med *Niels Nielsen Holst* i Bogense.

Boet efter Hans Hebbe skiftes på den vis, at Ingeborg Hansdatter får halvdelen af det tilbageblevne, d. v. s. 68 daler, og børnene lige så meget til deling. Enken skal blive boende i gården i Vestergade med de mindreårige børn og skal underholde dem samt afbetale den gæld, hendes mand har efterladt sig.

Hvordan det siden er gået Ingeborg Hansdatter, kan vi kun gætte os til, og vi har valget mellem at tro, at hun er død, eller at hun har giftet sig igen — hun var dog kun 35 år gammel. Det er ikke usandsynligt, at hun er død. Hun findes ikke i skattemandtal hverken 1683 eller 1688, hvorimod vi ser¹²⁾, at Johannes Hebbes børn den 21. marts 1685 sælger gården i Vestergade til handelsmand *Johan Adolf Rupe*. Der henvises til dom af 17. marts 1684 og indførsel af 12. april s. å., men her er der igen et „hul“ i bytingsprotokollen.

Skødeindførslen i 1685 nævner i øvrigt ikke Johannes Hebbes og Ingeborgs søn Christian så lidt som Ingeborg Hansdatter selv, så vi kan vel gå ud fra, at moder og søn er døde i tiden mellem januar 1679, da Johannes Hebbe døde, og salget af gården. Kun om et af børnene ved vi helt sikkert, hvad han blev til, nemlig sønnen Hans, som blev skræder og stedfortrædende rådmand, i hvilken egenskab han mange gange optræder i bytingsprotokollen.

KILDER OG HENVISNINGER

- 1) Fra Himmerland og Kær Herred I 1912—14, side 234.
- 2) Odense byfogeds tingbog 1667—68, fol. 223.
- 3) Samme fol. 266.
- 4) Samme 1668—71 fol. 4.
- 5) Odense magistrats kopibog 1667—82, fol. 130.
- 6) Samme fol. 131.
- 7) Fynbo landstings sendemænds protokol 1667—75, fol. 137.
- 8) Samme fol. 141.
- 9) Odense byfogeds tingbog 1673—76, fol. 293.
- 10) Odense magistrats arkiv, kgl. skatter, mandtal i henh. til skatkammerets befaling af 20. februar 1672, fol. 32.
- 11) Skifteprotokol for Odense købstad 1674—84, fol. 392.
- 12) Odense panteprotokol 1683—90, fol. 61. (Alle arkivalierne i Landsarkivet i Odense).